

Література

1. Цивільний кодекс України // Офіційний вісник України. — 2003. — № 11. — Ст. 461.
2. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 року // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 13. — Ст. 64.
3. Шишка О. Р. Договір на створення та розповсюдження реклами: Дис... канд. юрид. наук. — Х., 2005.
4. Мамчур Л. В. Правове регулювання реклами (цивілістичний аспект): Дис... канд. юрид. наук. — Л., 2006.
5. Право інтелектуальної власності: Академ. курс: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. О. А. Підпригори, О. Д. Святоцького. — 2-ге вид., переробл. та допов. — К.: Ін Юре, 2002. — 672 с.
6. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации: Учебник. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: ПБОЮЛ Гриженко Е.М., 2001. — 752 с.
7. Гражданское право: В 4 т. Т. 4. Обязательственное право: Учеб. для студ. вузов, обучающихся по направлению 521400 «Юриспруденция» и по спец. 021100 «Юриспруденция» / [В. В. Витрянский и др.]; Отв. ред. Е. А. Суханов. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: Волтерс Клувер, 2005. — 816 с. — (Сер. Классический университетский учебник / Моск. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова).
8. Дроб'язко В. С., Дроб'язко Р. В. Право інтелектуальної власності: Навч. посіб. — К.: Юріком Інтер, 2004. — 512 с.
9. Дозорцев В. Авторский договор и его типы // Социалистическая законность. — 1984. — № 5 (595). — С. 23–25.

УДК 347.77(477)

*Н. П. Бааджи, А. В. Ісаєнко***СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ
У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**

Однією з найбільш важливих і характерних рис людини як частини живого світу є її здатність до осмисленої творчості. Творчість визначається як цілеспрямована інтелектуальна діяльність людини, результатом якої є щось якісно нове, що відрізняється неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною унікальністю. Країни з ринковою економікою давно усвідомили значення використання і належної охорони результатів творчої діяльності, об'єднаних у понятті «інтелектуальна власність», для темпів соціального та промислового розвитку.

Питання реформування правової системи України у відповідності до постулатів європейської ідеї єдності правових держав досліджувалися у працях А. І. Дмитрієва, В. К. Забігайла, А. С. Довгерта, О. В. Задорожнього, А. П. Зайця, Ю. С. Шемшученка, Є. О. Харитонова, О. Підпригори та ін. [12].

Розвиток сучасної світової економічної системи відбувається в напрямі глобалізації, основним проявом якої є інтернаціоналізація торговельно-економічної діяльності в умовах різкого зростання рівня її інтелектуалізації. Як наслідок цих об'єктивних процесів змінюються пріоритети у забезпеченні конкурентоспроможності національних економік, а саме орієнтація на інтенсифі-

кацію інноваційного розвитку. Відтепер експортна продукція — як традиційна, так і відносно нова — містить в собі все більше складових, які підпадають під дію прав інтелектуальної власності. Разом з тим динамізація світового ринку об'єктів інтелектуальної власності супроводжується зростанням виробництва підроблених товарів та піратської продукції для продажу не тільки на внутрішніх, а й на зовнішніх ринках. Отже, необхідною передумовою розвитку міжнародної торгівлі на засадах недискримінації є адекватне дотримання прав інтелектуальної власності, перетворення яких на обов'язкову сферу регулювання багатосторонньої торгової системи СОТ потребує дослідження сучасних процесів інтернаціоналізації інтелектуальної власності та адаптації механізмів її регулювання до сучасних реалій торговельно-економічних відносин, у першу чергу на національному рівні [10].

Економічна система України не може розвиватися відособлено та незалежно від світових процесів та тенденцій, тому політичний курс України на сьогодні повністю підпорядкований цілям становлення і розвитку сучасної ринкової економіки, інтеграції до Європейського Союзу та міжнародного економічного простору. Поява нових відносин чи якісні зміни у вже існуючих звичних сферах життя і роботи людей вимагають відповідного правового регулювання на рівні національного законодавства, яке б до того ж не суперечило міжнародному. В Україні цей інститут фактично переживає період становлення, оскільки радянська доктрина цивільного права ґрунтувалася на визнанні та регулюванні авторських прав авторів творів літератури і мистецтва, відкриттів, винаходів та раціоналізаторських пропозицій як таких, що мають головним чином відносний, а не абсолютний характер. Але незважаючи на все, процес удосконалення українського законодавства в економічній сфері, адаптації його до правових норм європейської та міжнародної системи права є незворотним і успішним. Це засвідчує факт підписання протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі 5 лютого 2008 року.

Розвиток світової економіки на даному етапі характеризується дедалі більшою інтелектуалізацією праці та збільшенням кількості об'єктів права інтелектуальної власності. Охорона інтелектуальної власності у всьому світі набуває вагомшого значення для розвитку економіки держав, конкурентоспроможності їх товарів і послуг на світовому ринку. Рівень охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності різниться у багатьох країнах, що створює суперечності у міжнародних економічних відносинах, і безпосередньо — у міжнародній торгівлі, яка є вагомим джерелом надходжень до національних бюджетів. У зв'язку з цим спостерігається тенденція до уніфікації національних законодавств у сфері охорони інтелектуальної власності, підняття її до рівня, визначеного міжнародними угодами. Однією з найважливіших є Угода з торговельних аспектів прав інтелектуальної власності (ТРИПС) від 15.04.1994 року, яка встановлює мінімальні вимоги до рівня захисту інтелектуальної власності та вимагає їх дотримання. Україна також приєдналась до ряду інших міжнародних конвенцій, таких як Бернська конвенція про охорону літературних та художніх творів (Паризький акт 1971 р.) у 1995 році, Римська конвенція 1961 р.,

Женевська конвенція 1974 р., Договір про патентну кооперацію 1970 р., Мадридська угода 1891 р. та інші.

Важливим етапом розвитку відносин щодо охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності стало підписання Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейським Співтовариством та його державами-членами [12], ратифікованої Верховною Радою України 10.11.1994 року. Частина 1 статті 50 цієї Угоди закріпила, що Україна продовжить удосконалювати захист прав на інтелектуальну власність для того, щоб до кінця 2005 року після набуття чинності Угодою забезпечити рівень захисту, аналогічний до існуючого в ЄС, включаючи ефективні засоби забезпечення дотримання таких прав. До кінця 2005 року після набуття чинності Угодою Україна має приєднатися до багатосторонніх конвенцій про права на інтелектуальну власність, сторонами яких є держави — члени ЄС або які де-факто в них застосовуються згідно з відповідними положеннями цих конвенцій. Більшість із вищезазначених вимог на сьогодні Україною виконані. Важливого значення на даний момент набуває фактичне забезпечення виконання закріплених міжнародними угодами та національним законодавством положень щодо охорони об'єктів інтелектуальної власності. Стандарти охорони інтелектуальної власності Євросоюзу нині в Європі відіграють вирішальну роль і під час вдосконалення національних систем охорони, і під час оцінювання ефективності реалізації прав [11]. Тобто для забезпечення рівня охорони інтелектуальної власності, аналогічного до існуючого в ЄС, необхідно не лише закріпити в законодавчому порядку відповідні норми, а і створити ефективний механізм важелів захисту порушених прав суб'єкта інтелектуальної власності. В Україні створені і діють Державний департамент інтелектуальної власності, підкомітет з питань інтелектуальної власності Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти, Судова палата Вищого Господарського Суду України з розгляду справ у господарських спорах, пов'язаних із захистом права на об'єкти інтелектуальної власності. Кожен з цих органів чи структурних підрозділів забезпечує існування єдиної розгалуженої системи забезпечення дотримання прав власників об'єктів інтелектуальної власності.

Згідно зі ст. 51 Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейським Співтовариством важливою умовою для зміцнення економічних зв'язків між Україною та Співтовариством є зближення існуючого і майбутнього законодавства України з законодавством Співтовариства. Україна вживає заходів для забезпечення того, щоб її законодавство поступово було приведене у відповідність до законодавства Співтовариства. Таким чином, законодавство України в обов'язковому порядку має бути поступово адаптоване до системи законодавства ЄС, незалежно від об'єктивних економічних процесів. Частина 2 цієї ж статті серед переліку обов'язкових галузей визначає обов'язковість узгодженості закону про інтелектуальну власність до відповідного правового режиму цієї галузі у європейському законодавстві. Співтовариство надає Україні належну технічну допомогу з метою здійснення цих заходів, яка може включати зокрема: обмін експертами; завчасне надання інформації, особ-

ливо стосовно відповідного законодавства; організацію семінарів; професійну підготовку; допомогу у здійсненні перекладу законодавства Співтовариства у відповідних секторах. Адаптація українського законодавства до системи європейського наднаціонального права, тобто фактично поступова зміна його системи — кропіткий і відповідальний процес, що вимагає від його учасників глибокого розуміння не лише прогресивних принципів, а і національних особливостей права держави, яке приводиться у відповідність. Тому дуже важливою є участь на кожному етапі обох сторін — представників держави, право якої є зразковим, і держави, право якої підлягає змінам.

Початком становлення українського законодавства про інтелектуальну власність є прийняття Закону «Про власність», який містить спеціальний розділ «Право інтелектуальної власності». Загальні засади охорони права громадян на творчу діяльність містяться у ст. 41 Конституції, яка передбачає, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Стаття 54 Конституції гарантує громадянам свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості [1]. У Цивільному кодексі праву інтелектуальної власності присвячена книга четверта [2]. Поряд із закріпленням основоположних засад щодо охорони інтелектуальної власності, Верховною Радою України прийнято ряд законів, що стосуються окремих її об'єктів. Це Закони України «Про авторське право і суміжні права» [3], «Про електронний цифровий підпис» [4], «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [5], «Про науково-технічну інформацію» [6], «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [7], «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [8], «Про охорону прав на сорти рослин» [9] та інші. Порівнюючи положення Цивільного кодексу України та Закону України «Про авторське право і суміжні права», можемо помітити дублювання деяких норм, проте із застосуванням дещо іншої термінології. Слід уникати такої практики, адже розбіжності у трактуванні тих чи інших понять значно знижують рівень захищеності суб'єктів права інтелектуальної власності, так само як і розбіжності положень національного законодавства та міжнародних норм.

Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 4 березня 2004 р. «Про заходи щодо реалізації пріоритетних положень Програми інтеграції України до Європейського Союзу в 2004 р.» та Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства ЄС» [13], Центром європейського та порівняльного права при Міністерстві юстиції України і Центром інтелектуальної власності та передачі технологій НАН України в 2003–2004 рр. проведено порівняльне дослідження правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності в Україні та Європейському союзі, переклад правових актів ЄС. Було досліджено необхідність гармонізації законодавства ЄС для забезпечення належного захисту об'єктів права інтелектуальної власності, запропоновано внести такі зміни до законодавства України та доповнити його деякими нормами. Щодо охорони торговельних марок:

1. Уточнення положень щодо підстав для відмови у наданні правової охорони торговельним маркам.

2. Уточнення, якими позначеннями може бути представлена торговельна марка.

3. Уточнення виключного права власника свідоцтва забороняти іншим особам використовувати зареєстровану торговельну марку.

4. Відображення положень щодо колективних марок, гарантійних знаків та знаків сертифікації.

Охорона географічних зазначень потребує гармонізації положень щодо надання права подати заперечення проти реєстрації географічного зазначення або найменування походження та вимог до такого заперечення; надання права вносити зміни до специфікації, подавати заяву про невиконання вимог, передбачених у специфікації товару, що користується захищеною назвою. Щодо прокату, права позички та деяких прав, пов'язаних із авторським правом, має бути гармонізовано положення щодо видів використання прокату і позички, понятійного апарату, права автора та виконавця на справедливую винагороду за прокат; відмови від права на одержання справедливої винагороди за прокат; управління правом на прокат організаціями колективного управління; сплати авторської винагороди за позичку; прав звільняти деякі установи від сплати, права Кабінету Міністрів України встановлювати ставки справедливої винагороди за прокат. Гармонізація строків охорони авторського права і суміжних прав має охопити охорону фотографічних творів; строки охорони наукових праць та критичних публікацій, які стали надбанням суспільства; строки охорони творів і об'єктів суміжних прав, країною походження яких є третя країна, а творець — не громадянин України; строки охорони виконань та строки охорони фонограм.

Забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності має бути реалізоване шляхом виконання таких пунктів:

1. Забезпечення отримання та розгляду доказів під час судового розгляду без шкоди для їх конфіденційності.

2. Встановлення порядку відкриття депозитних рахунків судами для операцій з внесення застави для запровадження дій із забезпечення позову.

3. Уточнення кола осіб, яких може стосуватися вимога надання інформації щодо походження та каналів збуту товарів або послуг з порушенням прав інтелектуальної власності та інформації, яка надається.

4. Уточнення положень законодавства України стосовно можливості прийняття термінових судових рішень для запобігання порушенням права інтелектуальної власності.

5. Зазначення у законодавстві України положення щодо можливості продовження порушень права інтелектуальної власності за умови надання гарантій, призначених забезпечити компенсацію суб'єкту права.

6. Доповнення законодавства України положеннями стосовно знищення товарів з порушенням права інтелектуальної власності та можливості вилучення і знищення товарів за кошт правопорушника.

7. Введення до законодавства України положень щодо встановлення штрафу в разі продовження дій з порушення прав інтелектуальної власності альтернативних заходів.

8. Уточнення положень стосовно відшкодування збитків зі сплатою певним чином визначеного паушального платежу, особливостей відшкодування, якщо порушник не знав або з розумних причин не міг знати, що у його діях є правопорушення.

9. Встановлення меж виплат разового стягнення (відшкодування) для всіх об'єктів права інтелектуальної власності.

10. Уточнення положень щодо поширення інформації, яка стосується судового рішення.

Отже, сучасні тенденції розвитку законодавства України у сфері інтелектуальної власності відображають загальносвітові напрямки економічного розвитку, їх правове регулювання та забезпечення якнайвищого рівня захисту суб'єктів права інтелектуальної власності. Інтелектуалізація економіки вимагає відповідного рівня правового регулювання існуючих відносин. Темпи глобалізації економічних процесів все більше вказують на доцільність уніфікації норм щодо охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності. Україна не залишається осторонь цих процесів, а проводить активну політику щодо врегулювання відносин інтелектуальної власності та забезпечення дотримання встановлюваного правового порядку на якнайвищому рівні, при цьому маючи на меті адаптацію національного законодавства до законодавства ЄС. Вже сьогодні в Україні діє більше десяти спеціалізованих законів у цій сфері, Україна є учасницею багатьох міжнародних угод з питань охорони інтелектуальної власності. Проте найбільш проблемним є сьогодні саме забезпечення дотримання закріплених українським законодавством норм, тобто фактичне виконання законодавчих положень. Спрямування державної політики на приєднання до ЄС обумовлює необхідність подальшого наближення української системи законодавства до європейських стандартів нормотворчого та нормозастосовчого процесів.

Література

1. Конституція України. — К., 1996.
2. Цивільний Кодекс України: стапом на 20 січня 2006 р. — К., 2006. — 320 с. — (Дод. до газ. «Закон і бізнес». — 2006. — № 4 (732), 28 січ.).
3. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 13. — Ст. 64.
4. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 5 вересня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 36. — Ст. 276.
5. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: Закон України від 4 серпня 1994 р.
6. Про науково-технічну інформацію: Закон України від 23 липня 1993 р.
7. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15 лютого 1994 р. // Відомості Верховної Ради України — 1994 р. — № 7. — Ст. 32.
8. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 25 травня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України — 1993 р. — № 21. — Ст. 218.
9. Про охорону прав на сорти рослин: Закон України від 15 лютого 1994 р. // Відомості Верховної Ради України — 1994 р. — № 7. — Ст. 36.

10. Сременко А. В. Інтелектуальна власність в глобальній торговій системі: Автореф. дис... — К.: КІПБУ, 2006.
11. Капіца Ю. Напрямки адаптації законодавства України у сфері охорони інтелектуальної власності до законодавства Європейського Союзу // Право України. — 2005. — № 1. — С. 66–70.
12. Підпригора О. Проблеми Системи законодавства України про інтелектуальну власність // Інтелектуальна власність. — 2000. — № 3. — С. 3–14.
13. http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=2&nreg=998_012/

УДК 347.77:004.42

В. В. Титаренко

ВИЗНАЧЕННЯ «КОМП'ЮТЕРНІ ПРОГРАМИ» У ПРАВІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Науковий прогрес протягом останніх десятиліть відкрив перед людством багато нових можливостей. Однією з таких новацій є комп'ютерні технології. Зовсім небагато часу пройшло з моменту створення першого комп'ютера у середині ХХ століття, а комп'ютери вже стали невід'ємною частиною науки, техніки і приватного життя людей.

Однак науковий прогрес, давши людству нові відкриття, створив і нові проблеми, які потребують вирішення для забезпечення прав і інтересів як людини зокрема, так і суспільства в цілому.

Метою цього дослідження є аналіз терміна «комп'ютерні програми» у контексті законодавства про охорону права інтелектуальної власності і пошук можливих шляхів вдосконалення українського законодавства. Частково ця проблема знаходила своє відображення у працях І. Е. Маміофі [8], А. Б. Гельба [5], Ю. М. Батурина [3].

Те, що зараз ми розуміємо під поняттями інтелектуальна власність, захист інтелектуальної власності та об'єкти інтелектуальної власності відомі людям уже близько 300 років [6, 34]. Проте на етапі свого зародження всі вони відносилися переважно до творів мистецтва, що в свою чергу впливало на специфіку механізму регулювання відносин, які були пов'язані із результатами інтелектуальної діяльності, а також із процедурами їх захисту. Разом із науковим і технічним розвитком змінювалися і зазначені категорії. Активне впровадження комп'ютерних технологій в повсякденний побут зумовило стрімке зростання попиту на них, а це в свою чергу викликало необхідність надання захисту авторам і виробникам.

Усе, що належить до комп'ютерних технологій, можна поділити на дві категорії. Перша категорія включає в себе апаратне забезпечення, що являє собою комплекс електронних, електричних і механічних пристроїв, які входять до складу системи чи мережі. В міжнародному обіході для позначення даної категорії використовують термін *hardware*. До другої категорії відносять програмне забезпечення — комплекс програм, що забезпечують обробку чи переда-